

І. П. Борковська,

Національний технічний університет України «Київський Політехнічний інститут», м. Київ

ПРАГМАТИЧНІ УСТАНОВКИ АДРЕСАНТА В ДІЛОВИХ ДОКУМЕНТАХ

У статті розглядаються прагматичні установки з характерними акцентними лінгвальними одиницями в текстах ділових документів.

Ключові слова: установка, інтенція, лінгвальні одиниці, адресант.

В статье рассматриваются прагматические установки с характерными акцентными лингвистическими единицами в текстах деловых документов.

Ключевые слова: установка, интенция, лингвистические единицы, адресант.

The article highlights the pragmatic placing with typical linguistic units in the texts of official paper.

Key words: placing, intention, linguistic units, sender.

Наявність певних мовних засобів в будь-якому тексті, і тому числі в тексті ділових документів, диктується прагматичними аспектами і мотивуючими цілями комунікантів. Тут на перший план виступає адресант, що керує «мовною діяльністю і виробляє для цього цілий ряд стратегій, правил, оперативних систем». До цього можна додати: «Дослідження людського фактору можна пов'язати з аналізом породження мовленнєвого процесу і прослідкувати прямий і безпосередній вплив людини на мову і на її використання [2, с. 17].

Вивчення мови з прагматичної точки зору приводить до аналізу намірів комунікантів, їх цілей, розуміння вихідних установок адресанта. Стверджується, що прагматичне значення таких установок акцентуються у мовленні адресантом і є об'єктом прагматики.

Результати багатьох досліджень доводять нам про існування ієрархії семантичного синтаксичного та прагматичного рівнів мовних знаків, серед яких саме прагматичний рівень керує іншими рівнями, «нашаровується» на інші рівні, причому прагматичний рівень включає такі важливі елементи як «комунікативна інтенція, комунікативний ефект і установка на адресата [4, с. 145].

Саме така ланка «автор – вихідний текст» характеризується відношенням, яке називається «комунікативною інтенцією або прагматичною мотивацією тексту». Якщо ж розглянути наступну ланку «текст-адресат», тут виникає ще одне прагматичне відношення – прагматичний ефект, але ці дві ланки звичайно взаємопов'язані [4, с. 146]. Таким чином, трьома елементами мовленнєвого акту – адресанту, тексту і адресату – відповідають три взаємопов'язані елементи: комунікативна інтенція (мета комунікації), функціональні параметри тексту і комунікативний ефект [4, с. 147]. Як відомо, інтенція відноситься до екстралінгвістичних факторів текстотворення. Інтенцію розглядають як «установку на зміст майбутнього висловлювання». Інтенція – це сполучення «потреби, мотиву і мети» [1, с. 53]. Буде незайвим сказати, що адресант, маючи свою інтенцію, від якої залежить наповненість тексту, повинен урахувати і інтенцію адресату, який очікує отримати текст з певними компонентами. Це очікування адресант намагається задовольнити заради отримання прагматичного ефекту. Іншими словами, адресант намагається досягти своєї мети, здійснюючи певну діяльність, яка визначається потребами та мотивом того ж адресанта.

Одним із основних прагматичних понять є прагматична установка, яка, з одного погляду, є наступним етапом в комунікації і розуміється в психології як готовність особи до певних дій. Дослідники прагматики тексту вважають, що це – мета повідомлення, яка зумовлює визначення лінгвістичних характеристик. Ця установка лежить в основі відбору мовних одиниць та їх комбінацій. З другого погляду, прагматична установка – це запрограмований намір адресанта здійснити вплив на адресата [3, с. 8].

Слід зазначити, що будь-який текст може мати декілька прагматичних установок зі своїми власними мовленнєвими засобами вираження для створення певного прагматичного ефекту. Такі мовленнєві засоби називаються **акцентними лінгвальними одиницями**. В свою чергу до кожної прагматичної установки може передувати декілька інтенцій адресанта, тому прагматична установка адресанта розглядається як складова з низки певних прагматичних стратегічних інтенцій.

Основні типові прагматичні установки в текстах ділових документів з їх відповідними інтенціями та акцентними лінгвальними одиницями адресант використовує для реалізації своєї мети.

Вступна установка акцентує намір адресанта повідомити адресату тему повідомлення. Вона зумовлена декількома інтенціями. Прагматичними головними інтенціями вступної установки є повідомлення інформації даного тексту з метою зорієнтувати адресата для адекватного та швидкого сприйняття повідомлення; надання інформації щодо запланованих дій у майбутньому. Наприклад:

We refer to recent discussions between representatives of Logistics UK Ltd (the «Client») and Groupe-K («Executor») concerning possible development of the _____ project in Kyiv, Ukraine (the «Project»), possibly with Executor's advisory services.

Вступні установки інтенції адресанта цього ділового листа мають прагматичні установки: по-перше, нагадати адресатові про підписання певної угоди і налаштувати його на сприйняття деталей цієї угоди. Така прагматична установка реалізується в акцентній лінгвальній одиниці у вигляді дієслова *refer*, яке використовується у теперішньому часі; по-друге, уточнити обмеження вступної інформації: вказати суму угоди, назвати представників і дату угоди, актуалізувати повідомлення:

We refer to the loan agreement for up to USD 10,000,000 between LLC «Euronol», Ukraine (the «Borrower») and European Bank («EB») dated 16 October 2011 (the «Loan Agreement») with the operation number 22868. В даному

прикладі при укладенні угоди оголошується сума угоди та вказуються сторони-учасники. Таким чином, акцентуються важливі моменти угоди для адресата і формується фокус сприйняття повідомлення.

Тематична прагматична установка містить інтенцію підготувати адресата до сприйняття головної теми повідомлення в деталях. Зазвичай така прагматична установка реалізується на початку текстів, а в нашому випадку на початку ділових листів і договорів, хоча в залежності від інтенцій адресанта, це не являється закономірністю:

This Engagement Letter describes the scope of advisory services that Executor will perform to the Client («the Advisory Services») and the main terms and conditions thereof. Як бачимо із прикладів, акцентною лінгвальною одиницею даної прагматичної установки в ділових листах являється дієслово у теперішньому часі *describe*. У договорах про надання послуг, вербальна реалізація тематичної установки акцентується за допомогою речення з лексемою «provide»: *The Company shall provide Consultant and/or its representatives with the following:....*

Детальноексплікативна прагматична установка реалізовує інтенцію адресанта, щоб детально експлікувати, відобразити всі деталі повідомлення для реалізації найкращого сприйняття повідомлення. Акцентні лінгвальні одиниці такої установки майже завжди розташовуються в середині тексту. Типовими лінгвальними одиницями детальноексплікативної установки є заголовки пунктів договорів або листів з лексемами *term, liability, final provisions, miscellaneous, subject of the contract, responsibilities of the company, payment order, force-majeure circumstances, validity of the contract* і т. д.

Легітимна установка адресанта, яка характерна для ділових документів, відображає інтенцію адресанта ділового тесту повідомити адресату про законність підписаної угоди і при виникненні певних неузгоджень, сторони мають керуватись законами країни, де підписувалась угода. Надамо текстові ілюстрації такої прагматичної установки:

This Engagement Letter shall be governed by the laws of England and Wales....

This Agreement shall be governed by and construed in accordance with English law.

З наданих прикладів видно, що прагматична установка служить для повідомлення адресата про законну направленість документу, причому установка реалізується в типовій синтаксичній одиниці: *This Agreement shall be governed by...*

Мотивуюча прагматична установка містить декілька інтенцій адресанта, одна із найпоширеніших – переконати адресата щодо вигід, які отримує адресат при укладенні договору.

2. 1. *The Company is responsible for rendering the following services to the Client:*

2. 1. 1. *Acting as the UK based representative for all related matters connected with European Bank (EB) project financing issues;*

2. 1. 2. *Consultation on questions concerning commercial activity and management;*

2. 1. 3. *Marketing analysis and ascertainment of public opinion;*

2. 1. 4. *Advising and assisting the Client on the selection of 3rd party advisers and counsel where appropriate within the UK; assisting in subsequent fee negotiations; scope of works; due diligence requirements where relevant and ongoing;*

2. 1. 5. *uk legal advice in connection with the Client relationship with overseas companies;*

2. 1. 6. *Providing the Client with varied legal consultations, information, and strategic advice on various questions;*

Ще одна інтенція адресанта – довести свою спроможність вирішення проблеми, з якими адресат може стикнутися:

KM Europe shall indemnify and hold the Agent harmless for any damages, losses and/or costs that the Agent may suffer and/or incur by following KM Europe or Yang Ming's specific instruction.

Наприклад, при пропозиції щодо ділової послуги, адресант переконує адресата про виконання всіх зобов'язань взятих на себе а тому тут реалізується інтенція – виконати обіцянки та обов'язки щодо виконання певних умов договору:

KM Europe shall provide the Agent with necessary and timely information regarding each vessel's schedule, ports of call, cargo information and trade policy to allow the Agent to provide an efficient service.

Одна із актуальних інтенцій адресанта – вказати, чи є він учасником даної угоди або іншої ділової сфери. Ця інтенція входить до **прагматичної установки особистої/колективної участі**. Для вираження такого типу прагматичної установки використовується категорія особи. Поширене використання форми першої особи множини в ділових документах пояснюється двома типами інтенції адресанта при написанні тексту ділового документу – особистісна участь у переговорах або кооперативна. Тут можна говорити про інклюзивне використання першої особи однини (коли адресант включає у подію як себе так і адресата) і таким чином, заохочує адресата до спільного прийняття рішення. Природно, напрошується припущення, що тут реалізовується експліцитність адресанта. Ексклюзивне використання першої особи множини розуміється таким чином, що не дивлячись на використання *we*, він виключає участь інших комунікантів і має на увазі тільки себе. Тоді з експліцитністю межує імпліцитність адресанта. Наприклад:

We undertake that we will promptly notify you if the Appointment is terminated or of any change to our address from that shown on this letter.

В даній частині листа директор компанії, використовуючи займенник *we*, попереджає про можливі зміни призначеної зустрічі. З одного боку, це може свідчити про його скромність, з іншої сторони, скоріш за все, адресант дотримується норм написання ділових листів. Це ж стосується і присвійного займенника *our*, коли адресант висловлює саме свою думку і в той же час, не виключає участь інших комунікантів в даній події. Представимо на розгляд приклад інклюзивного використання займенника *we*:

We refer to recent discussions between representatives of Logistics UK Ltd (the «Client») and Groupe-H («Executor») concerning possible development of the _____ project in Kyiv, Ukraine (the «Project»), possibly with Executor's advisory services.

Адресант посилається до недавнього обговорення щодо розвитку певного проекту, згадуючи представників всіх сторін і підкреслюючи участь адресата у даній події, застосовуючи займенник *we*.

Таким чином, ми довели важливість коректного використання і інтерпретації таких акцентних лінгвальних одиниць як займенник *we* та *our*.

Прагматична установка особистої участі може акцентуватись і за допомогою активного або пасивного станів. Можна з повною на те підставою стверджувати, що, використовуючи активний чи пасивний стан, адресант може переслідувати різну мету, впливаючи на адресанта. Розглянемо частину листа з використанням активного стану:

This Agreement covers services of general agency in the Territory, including but not limited to the duties of marketing, operations, accounting and finance as stipulated hereinafter.

Ця частина тексту доводить нам, що адресант не має ніякого відношення до даної події або, більш точніше, не приймає участі в ній. Адресант тільки констатує певні факти, намагаючись не акцентувати свою роль у даній події. Прагматична мета адресанта у такому випадку – привернути увагу до предмету (теми) обговорення. Інший вплив адресанта проглядається у випадку використання пасивного стану без використання агента дії (об'єкт дії – імпліцитний):

Empty containers shall be stored at VFR mainly for their subsequent delivery to the container terminal of the Enterprise in Commercial Sea Port.

Отже, будь-який текст може мати декілька прагматичних установок зі своїми власними акцентними лінгвальними одиницями, тобто тими мовленнєвими засобами, які створюють прагматичний ефект, причому для різних типів текстів існують свої типові прагматичні установки з їх відповідними інтенціями та акцентними лінгвальними одиницями.

Література:

1. Колшанский, Г. В. Проблемы коммуникативной лингвистики / Г. В. Колшанский // Вопросы языкознания. – 1979. – № 6. – С. 51–62.
2. Кубрякова Е. С. Текстовая коммуникация. Textoобразование. Человеческий фактор в языке. Коммуникация, модальность / Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянков, Ю. Г. Панкрац. – S. Pragmatics. Cambridge : CUP, 1991. – 244 p.
3. Наер, В. Л. Прагматика текста и ее составляющие / В. Л. Наер // Прагматика и стилистика. – М. : МГПИИЯ им. М. Тореца, 1985. – С. 9–18.
4. Швейцер А. Д. Теория перевода: Статус, проблемы, аспекты Текст. / А. Д. Швейцер. – М. : Наука, 1988. – 215 с.